

M. A. Castrénin seura

Jäsentiedote 4/ 2023

Sivutoiminen kielitieteilijä Unkarissa	2
Sukukansapäivä	5
Etnosoi! ja Ailu	7
Yhteystiedot	8

HYVÄT M. A. CASTRÉNIN SEURAN JÄSENET, YSTÄVÄT JA YHTEISTYÖKUMPPANIT

Kiitokset osallistumisesta M. A. Castrénin seuran kyselyyn! Vastausten pohjalta on hyvä lähteä kokoamaan seuraavaa strategiaa, joka tullaan käsittelemään ja hyväksymään vuoden 2024 vuosikokouksessa.

Erityisen ilahduttavaa oli se, että kyselyssä saatiin runsaasti sanallista palautetta sekä tehdystä työstä että tulevaisuutta varten.

Kyselyyn vastanneiden kesken arvottiin viisi kirjapalkintoa, jotka on postitettu saajille. Onnittelut voittajille!

*****

TIEDETTÄ KASARMITORIN REUNALLA

M. A. Castrénin seuran 34. tapahtumavuosi käynnistyy torstaina 25. tammikuuta klo 17.00, jolloin toimistollamme on Helsingin Tieteiden yön kunniaksi avoimet ovet. Emme ehtineet saada omaa ohjelmaamme viralliseen tapahtumakalenteriin, mutta järjestämme epävirallisen oheistapahtuman. Ohjelmassa on alustavasti nimihenkilöömme M. A. Castréniin liittyviä tietoiskuja ja suomalais-ugrilaisista maailmaa pohtivia ajankohtaiskeskusteluja. Ohjelma tarkentuu vuoden alussa, ja siitä tiedotetaan kotisivulla, sähköpostitse ja some-kanavilla.

Naapurissamme Suomen Tiedeseurassa on myös avoimet ovat klo 18-21, joten kannattaa ehdottomasti käydä sielläkin. Koko ohjelma: www.tieteidenyo.fi

*****

Ajankohtaisista suomalais-ugrilaisen maailman asioista saa tietoa seuran toimistosta, puhelimitse tai sähköpostitse, kotisivulta, FB-sivulta ja Instagramista – pidetään yhteyttä!

SIVUTOIMISEN KIELITIETEILIJÄN HAVAINTOJA UNKARILAISESTA URALISTIIKASTA

Öistä Debreceniä.

Saavuini suomen kielen vierailevaksi lehtoriksi Unkarin toiseksi isoimpaan kaupunkiin Debreceniin helmikuun 2023 alussa. Minut siirrettiin Debreceniin vähän yllättäen toisista tehtävistä Hakaniemenrannasta sillä tavalla, etten oikeastaan edes hakenut koko paikkaa, ilmaisain vain suostumukseni. Tulevalta lehtorilta edellytettiin suomen käytännöllistä ja teoreettista hallintaa sekä lisäksi toivottiin kovasti tutkimussuuntatuneisuutta. Se sopi minulle, vaikka olen vain pahainen maisteri. Olen kumminkin virallisesti väitöskirjatutkija ja julkaissut jotain tieteellistäkin, joskaan en mitään väitöskirjasuunnitelmiini liittyvää. Saattaahan tutkimus myös olla jonkun mielestä opettamista mielekkäämpää puuhaa. Onneksi minun ei tarvitse valita.

Debrecenin yliopiston suomalais-ugrilaisen laitoksen yhteyshenkilöni Sándor M. kysyi jo ennen saapumistani, sattuisiko minulla olemaan pöytälaatikossa valmista artikkelia laitoksen julkaisuun. Tapanani ei ole säilöä piilossa valmiita tekstejä, varsinkaan tieteellisiä, mutta päätin, etten anna tilaisuuden mennä sivu suun. Muokkasin äkkiä erään kurssityösesseen itäisten

saamelaiskielten partitiivisijasta artikkeliksi, ja se meni enempiä kyselemättä Folia Uralica Debreceniensiaan (FUD), toki vertaisarvioinnin kautta. Uskon näin tehneeni itsestäni aivan hyvän ensivaikutelman, ja sitä paitsi julkaisu on aina julkaisu, joten tätä voitaneen pitää kahden karpäsen lyömisenä yhdellä iskulla.

Olin ehtinyt olla yliopistossa kuukauden päivät, kun oli aika lähteä laitoksen puolivuositaiseen seminaariin Síkfökútiin Egerin viini- ja tähtikaupungin lähelle. Etukäteistietona minulle kerrottiin, että siellä pidettävän esitelmän aiheen ei pidä olla mikään kolmannen infinitiivin illatiivin distribuutio vaan mieluummin tyyppiä suomalainen olutsanasto. En ole itse koskaan tehnyt olutta enkä edes kiljua, joten jätin olutsanaston mahdollisille puoliammattilaisille ja päätin kertoa elämästäni Udmurtiassa, jonka valtionyliopistossa minun pitäisi nytkin olla töissä. Asiat menivät kuitenkin toisin, kuten me kaikki tiedämme, joskin äidinkielen unkarin lehtori siellä kyllä on vieläkin. Sanoisin, että Síkfökútin seminaarin tarkoitus ei välttämättä ole esitellä uusimpia kielitieteellisiä läpimurtoja vaan pikemminkin vahvistaa laitoksen ja opiskelijoitten yhteishenkeä. Opiskelijoitten esitelmät käsittelivät kaikenlaisia aiheita. Laitoksen väen lisäksi seminaarissa näyttää usein olevan ulkopuolisiakin, kuten puolisoja, sisaruksia ja lapsia.

Myöhemmin keväällä toukokuussa Turussa järjestettiin uralilaisten alojen opiskelija-konferenssi Ifusco. Olin tietenkin siellä, vaikka se ei unkarilainen konferenssi ollutkaan. Turun Ifuscolla oli kuitenkin unkarilaiselle uralistiikalle jonkinmoinen merkitys, sillä siellä madjaarit tulivat siihen tulokseen, että vuoden 2024 Ifusco järjestetään unkarilaisena yhteistyönä Budapestissä. Pidin Turussa erään debreceniläisen kanssa esitelmän unkariksi ja suomeksi. Ifuscossa toivotaan noudatettavan kolmen kielen sääntöä, mikä tarkoittaa sitä, että esitelmän tiivistelmä on yhdellä kielellä, diat toisella ja puhe kolmannella. Me teimme kaksikieliset diat ja puhuimme äidinkiellämme, koska päätin, että niin voi tehdä. Käytännössä Ifuscoissa esiintyy kuitenkin joka vuosi kaikenlaisia, esimerkiksi venäjä–venäjä–venäjä-kielitroikkia.

Unkarin sisäinen fennougristinen yhteistyö vahvistui seuraavaksi kesäkuun alussa järjestetyssä seminaarissa Szegedissä, johon osallistui eri alojen tieteilijöitä uralistisin aihein

muutamasta unkarilaisesta yliopistosta sekä jo eläköityneitä fennougristeja. Minäkin olin siellä, mutta en pitänyt esitelmää tai tehnyt oikeastaan mitään muutakaan hyödyllistä. Joskus on hyvä keskittyä kaljanjuontiinkin. Käsittääkseni tässä tilaisuudessa professorit ja muut tärkeät ihmiset keksivät, että unkarilaisten uralistien keskinäisiä yhteyksiä täytyy tiivistää, koska ei ole hedelmällistä, että jokainen fennougristiikan laitos tekee omiansa toisistansa piittaamatta.

Kesätauon jälkeen oli aika palata töihin, mihin lisäsisältöä toi jo muutaman viikon jälkeen Síkfökútin syysseminaari. Sillä kertaa puhuin suomeksi erisnimien ja vierassanojen sovittamisesta suomen taivutuskategorioiden. Mietin ensin, onko minulla riittävästi asiaa puhuakseni siitä 15 minuuttia, mutta koska Sándor halusi kääntää puheeni unkariksi (ja ehkä muistakin syistä), se kesti noin 75 minuuttia. Onneksi aikataulu oli joustava ja kuulijoilla sopivasti virvokkeita. Esitelmien ulkopuolisena aikana kävimme muun muassa palvomassa läheistä lampea. Olisi tullut nähneeksi enemmän paikallista luontoa, ellei yöllä olisi ollut säkkipimeätä.

Niin kuin kevätpuolella oli ollut Unkarin-sisäinen seminaari Szegedissä, syksyllä semmoinen oli Debrecenissä. Osallistujia tuli meiltä ja Szegedin yliopistosta. Tällä kertaa ohjelma tosin oli opiskelijapainotteista, mutta ei se mitään. Minä en pitänyt esitelmää. Esitelmäsessioitten jälkeen saimme syödäksemme ja juodaksemme, ja sitten kävimme läpi Debrecenin keskeisimmät baarit. Seminaarimme oli tärkeä siksikin, että minusta tuntuu välillä, että moni ei tule Debreceniin ilman pätevää syytä. Debrecenin yliopisto ei myöskään kuulu Euroopan-laajuiseen uralistien yhteistyökonsortioon, jonka nimi on tällä hetkellä Remodus. Szeged ja Budapest kuuluvat, joten siitäkin syystä Debrecen saattaa jäädä helposti paitsioon. Remoduksen kautta jäsenyliopistojen fennougristiset oppiaineet järjestävät talvi- ja kesäkouluja sekä muita kursseja opiskelijoille ja tutkijoille yli valtionrajojen.

Viimeisin seminaari oli tätä kirjoittaessani kuluneella viikolla, jälleen Szegedissä. Siellä oli porukkaa meiltä ja muualta. Alkaa olla tavamerkkini esiintyä suomeksi ulkomaisilla foorumeilla, ja koska täytyy elää maineensa mukaan, puhuin suomeksi eräästä udmurtin kielen modaalisesta sanasta ja sen kieliopillistumiskehityksestä. Samassa tilaisuudessa oli myös unkarin kielihistorian konferenssi, mutta en oikein kyennyt seuraamaan sitä. Yritin kyllä hetken ajan ja muistin, mikä on konferensseissa inhottavaa: mummut ja papat, jotka istuvat penkkirivien molemmissa päissä ja valtaavat mahdollisesti edessänsä ja takanansa olevat paikat laukuillansa, ulkovaatteillansa ynnä muilla siten, että kesken kaiken tuleva ei pääse mihinkään istumaan niin, ettei joku mummoista tai papoista joutuisi kypsänä siirtymään tai siirtämään kampeitansa, vaikka vapaita

paikkoja olisi oikeasti kymmenittäin. Sama saattaa toki päteä nuoriinkin.

Mainitun tieteellisen toiminnan lisäksi minulla on työn alla kaksi tekstiä tulevaan FUDIin ja kuukausi aikaa kirjoittaa ne. On kuitenkin ollut kiireistä viime aikoina, sillä konferenssien lisäksi on pitänyt tehdä kaikkea muutakin, kuten muuttaa ja sukuloida. On myös opintoja tehtävänä, vaikka saattaa olla niin, että kukaan ei varsinaisesti hoputa minua tekemään niitä. Kuitenkin aina jännittää, siirretäänkö minut tänä vuonna passiivirekisteriin, vaikka väitöskirjan ohjaaja sanoo, ettei ainakaan hän edes oleta minun tekevän mitään sen tutkimuksen eteen, nyt kun olen samaan aikaan töissä muissa tehtävissä. Ajattelin kuitenkin saada jotain aikaan silläkin saralla, ennen kuin työsuhteeni päättyy ilmeisesti noin puolentoista vuoden kuluttua.

Tämmöinen maan laajuinen konferenssipaljous ei käsitykseni mukaan ole ollut tavallista Unkarin uralistiikassa viime aikoina. Nyt on kuitenkin aktivoiduttu, mikä näkyy myös opiskelijoitten yhteistyönä Ifuscon järjestämisessä. Ala ei ole suuren suuri tässä maassa, joten yhteistyö on voimaa. Aina on huolena se, miten saadaan tarpeeksi uusia opiskelijoita ja miten vanhat saadaan pysymään maisterivaiheeseen asti ja miten maistereista saadaan väitöskirjatutkijoita. Tänä vuonna Debrecenissä aloitti kuitenkin enemmän suomen opiskelijoita kuin monena edellisenä vuonna yhteensä, joten ehkä laitos pysyy hengissä ja minulla säilyy työpaikka vielä tarvittavan ajan.

TOMI KOIVUNEN, Debrecen

Sikfökútin tutkimusaseman kyltti.

Szegediläinen syyskurpitsa.

Sukukansapäivänä

Suomalais-ugrilaiset käännöskirjallisuudessa

Professori emerita **Raija Bartens** teki elämäntyönsä Helsingin yliopiston suomalais-ugrilaisen kielten professorina, tutki ja opetti uransa aikana monia suomalais-ugrilaisia kieliä. Myöhemmin hänestä tuli myös folkloristi, kun hän perehtyi perehtyi kansanrunojen kieleen ja maailmankuvaan.

Raija Bartens teki valtavan työn kääntämällä suoraan suomalais-ugrilaisesta alkukielestä, yhteensä kymmenkunta julkaisua. Suurin osa on julkaistu painettuna versiona, osa sähköisessä muodossa. Kaikkiin teoksiin liittyy taustoittava esipuhe tai jälkisana sekä kirjallisuusluettelo. Teosten sisältö ulottuu pienimuotoisesta lyriikasta laveaan epiikkaan: marien nelirivisistä runoista obinugrilaisen kansojen monikymmensivuisiin karhu- ja sankarilauluihin, jotka ovat häkellyttävän vaikuttavia kerta toisensa jälkeen luettuinkin.

Siivekkäille jumalille, jalallisille jumalille. Mansien ja hantien runoutta (SKST 435, 1986) esittelee Uralin takaisten kielisukulaistemme runoutta, joka kuullostaa suomalaisen korvaan vähän erikoiselta, vaikka usein obinugrilainen runous tulee lähelle kalevalaista runomaailmaa. Samalla siihen sisältyy aineksia, jotka ovat oudon kiehtovia. Obinugrilaisuus tuo lukijan olottuville "veren- ja kullankarvaisen runouden, joka on väsyneempien runokulttuurien keskellä kuin viesti kaiken runouden alkuajoilta" (Raija Bartens).

Karhu- ja kohtalolaulut ovat kielellisesti kiehtovaa ainesta. Ne ovat kääntäjälle myös haasteellisia. Raija Bartens joutui luomaan aivan uudenlaista runokieltä suomentaessaan kaikki nuo "tuorejuuriset juurevat unet" ja "miehen kuonon läpätunkemattomat rantatiheiköt".

Raija Bartensin työhön sopii se, mitä eräässä udmurttien kansanrunossa sanotaan laulajan tehtävästä: *"Jos on laulettava, on laulettava niin, / että panee siihen koko sydämensä. / Jos on kerrottava tarina, on kerrottava niin, / että panee siihen koko viisautensa."*

Raija Bartens täytti 90 vuotta 25.10.2023, samana päivänä, jolloin järjestimme sukukansapäivän tapahtuman yhdessä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran FILIn, Suomen Kirjailijaliiton, Suomi-Unkari-seuran ja Tuglas-seuran kanssa, opetus- ja kulttuuriministeriön tuella. Oli ilomme ja kunniamme juuri tänä sukukansapäivänä, joka on omistettu juuri käännöskirjallisuudelle, onnitella häntä valtavasta elämäntyöstä. Syntymäpäiväkortti kirjoitettiin ja lähetettiin Saksanmaalle.

Sukukansapäivän ohjelmassa oli paneelikeskustelu käännöskirjallisuuden ajankohtaisesta tilanteesta. Keskustelua johti kirjailija **Olli Heikkonen**, ja panelistipareina olivat kirjailija **Kai Aareleid** (Viro) ja Ville Hytönen, **Nadi Mush** (Viro / Udmurtia) ja **Esa-Jussi Salminen** sekä Unkarin kirjallisuuden kääntäjät ja asiantuntijat **Minnamari Sinisalo** ja **Anna Tarvainen**. Illan päätti Tallarit-yhtye ja **Anna Morottaja**.

Sukukansapäiviä on järjestetty yli 30 vuoden ajan Suomessa - tänä vuonna tapahtumia järjestettiin lokakuun aikana yli 40 – ja muuallakin suomalais-ugrilaisessa maailmassa, esim. Virossa nimellä heimopäivät. Viron Tartossa pidettiin edellisellä viikolla heimopäivien päätapahtuma, jossa Viron presidentti **Alar Karis** piti puheen. Hän käsitteli puheessaan suomalais-ugrilaisten kansojen nykytilannetta ja korosti sitä, että näinä aikoina, jolloin virallista yhteistyötä ei voida tehdä Venäjän suomalais-ugrilaisten kanssa, meidän täytyy kuitenkin tehdä se mitä voimme, esimerkiksi järjestää heimo- ja sukukansapäiviä. Hän viittasi myös Unescon käynnissä olevaan alkuperäiskansojen kielten vuosikymmeneen, johon meidänkin tapahtumamme kuului. Alar Karis puhui myös toivosta.

Toivosta ja hyvästä elämästä puhuttiin myös Helsingin kirjamesujen ensimmäisillä etkoilla aiemmin Tieteen ja toivon talolla. Paikalla olleen yleisön mukaan toivoa antavat itse elämä, rakkaus, aika monen mielestä lapset ja nuoret. Seminaarissamme toivoa antoivat kaikki, jotka olivat saapuneet paikalle, kiireen keskeltä, maailmantilanteen keskeltä.

Pidettiin siis mekin yhdessä kiinni toivosta ja paremmasta maailmasta - ensi vuonna uudet sukukansapäivät!

MARJA LAPPALAINEN

Teksti pohjautuu seminaarin alkupuheenvuoroon. Alla illan kuvallisia tunnelmia.

ETNOSOI! AILU-ILTA

Musiikkimuseo Famessa juhlistettiin saamelaiskulttuurin moniosaajaa, **Nils-Aslak Valkeapää** tiistai-iltana 7.11., osana Etnosoi! festivaalia. Tänä vuonna Valkeapää, joka monipuolisen taituruutensa lisäksi tunnettiin moniniaisilla nimillä - Válgon Áilu, Suoma Áilu, Áillohaš - olisi täyttänyt 80 vuotta. Áillohaš poistui keskuudestamme verrattaen nuorella iällä vuonna 2001, mutta kerkesi silti elää monipuolisen ja vaikuttavan elämän holistisena taiteilijana, jolle taiteen tekemisessä yhdistyivät sen kaikki ulottuvuudet äänistä visuaalisuuteen ja sanataiteeseen. Kuten tilaisuudessa luennoineen emeritusprofessori **Veli-Pekka Lehtolan** esityksestä kävi ilmi, Valkeapää ei vain toteuttanut taidetta, vaan eli sitä. Lehtola korosti myös saamelaistaiteilijan synesteettistä suhtautumista taiteen tekemiseen, ja luulee tämän olleen yksi syy Áillohašin monipuolisuudelle. Muun muassa **Valdur Mikita** on myös puhunut synestesian ”supervoimasta” teoksessaan *Lingvistinen metsä* (2021). Vaikka Mikitan teos liihottaa aika-ajoin varsin korkeissa sfääreissä, hänen kysymyksensä synestesiasta ja sen luonnollisuudesta erityisesti lapsilla, tuo mieleen Valkeapään tavan toteuttaa elämäänsä kokonaistaideteoksena.

Kun maalaan, kuulen sen ääninä ja sanoina. Kun sävellän musiikkia, näen värejä ja jopa sanoja.

Kun kirjoitan, melodiat ja värit elävät minussa.

(Nils-Aslak Valkeapää, Lehtolan esitelmästä)

Famen tilaisuudessa paikan päällä olleista useat olivat tavanneet Valkeapään, ja muutamat jakoivat muistojaan kohtaamisistaan tämän kanssa, kuten illan juontaja **Jorma Lehtola**, saamelaismuusikko **Wimme Saari** ja emeritusprofessori ja perinnemuusikin ”Grand Old Man” **Heikki Laitinen** (joka niin ikään täyttää tänä vuonna 80 vuotta). Myös Laitinen korosti Lehtolan tapaan Valkeapään erityistä monialaisuutta. Hän luonnehti Ailua aikansa avantgardistiksi, eikä pelkästään perinteen säilyttäjäksi ja toivoi, että muisto Ailun urauurtavasta työstä säilyisi ja saisi enemmän ansaitsemaansa huomiota.

Tapahtuman kruunasi joikaaja **Ulla Pirttijärven** ja Ulda-yhtyeen (**Marko Jouste** (kitara), **Pessi Jouste** (viulu), **Elias Nieminen** (rummut), **Uula Jouste** (basso ja koskettimet)) debyyttikonsertti. Ryhmä esitti illan päätteeksi kokonaisuuden, joka sisälsi sovituksia Ailun teoksista, niin musiikista kuin runoistakin, sekä uutta Ailun elämästä ja työstä inspiroituneita kappaleita. Eri osia rytmittivät Pirttijärven omat muistot kohtaamisista Valkeapään kanssa. Tuskin voisi monialaista taiteilijaa tyylikkäämmin kunnioittaa, kuin herättää tämän taide eloon ja synnyttää sen kautta jotain uutta. Näin Valkeapään perintö ei museoidu, vaan säilyy edelleen elävänä ja muuttavana.

Valkeapään vaikutusta saamelaiskulttuurin tunnettuuteen ja kehitykseen on vaikea olla ylikorostamatta: häntä voidaan tituleerata oman kulttuurinsa tiennäyttäjäksi ja -raivaajaksi. Tänä iltana aikaansa edellä ollut kulttuuripersoona sai myös ansaitun paikkansa Suomen musiikin kunniagalleriassa, johon voi tutustua koko laajuudessaan sangen mainiossa Musiikkimuseo Famessa.

IIDA FALCK

M. A. Castrénin seuran korkeakouluharjoittelija

<https://www.etnosoi.fi/fi/etnosoi/ohjelma>

<https://musiikkimuseofame.fi/tapahtumat/etnosoi-ailu-ilta/>

Jäsentiedote paperisena vai sähköisenä? Jäsentiedotteet lähetetään jäsenille joko sähköpostitse tai perinteisenä paperiversiona. Muutoksella pyritään hyödyntämään entistä enemmän sähköisiä kanavia viestinnässä sekä saavuttamaan säästöjä painatus- ja postituskuluissa.

Jos et ole vielä ilmoittanut, haluatko jäsentiedotteesi jatkossa sähköisesti vai paperiversiona,

* lähetä viesti osoitteeseen marja.lappalainen[a]macastren.fi tai

* soita 050 543 6888 tai

* lähetä postia: M. A. Castrénin seura, Pohjoinen Makasiinikatu 7 A 2, 00130 Helsinki

Seuran sähköisiltä tiedotuskanavilta saat tietoa ajankohtaisista tapahtumista ja uutisista suomalais-ugrilaisessa maailmassa:

* **Klikkaa itsesi sivuille, tykkää ja tule ystäväksemme:** Facebook: M. A. Castrénin seura MAC

* **HUOM! M. A. Castrénin seura on myös Instagramissa:** @macastren

* **Liity seuran sähköpostitiedotuslistalle** – lähetä sähköpostiosoitteesi marja.lappalainen[a]macastren.fi

*****

M. A. Castrénin seura

Toiminnanjohtaja Marja Lappalainen
+358 (0)50 54 36 888
marja.lappalainen[a]macastren.fi

Pohjoinen Makasiinikatu 7 A 2, 00130 Helsinki
(ovisummeri 7 A 2)
www.macastren.fi
FB: M. A. Castrénin seura MAC
@macastren

Toimisto on avoinna parhaiten virka-aikaan. Vierailun voi varmistaa etukäteen sähköpostitse tai puhelimitse.

M. A. Castrénin seura on perustettu Helsingissä vuonna 1990. Se pyrkii ylläpitämään ja kehittämään yhteyksiä suomen sukukieliä puhuviin kansoihin. Seuran jäseneksi voi liittyä ilmoittamalla yhteystietonsa toimistoon puhelimitse, sähköpostitse tai postitse. Jäsenmaksut ovat vuosijäseniltä 20 €, opiskelijajäseniltä 10 €, ainais- ja yhteisöjäseniltä 200 € ja ainaisyhteisöjäseniltä 1000 €.

Hallituksen jäseniä ovat MuT Maari Kallberg (pj.), kirjailija Olli Heikkonen, intendentti Anna-Mari Immonen (Museovirasto), äidinkielenopettaja Minna Inovaara, väitöskirjatutkija Tomi Koivunen (Turun yliopisto), viestintäpäällikkö Kati Mikkola (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura), toimittaja Kirsikka Moring, FT Merja Salo (vpj., Helsingin yliopisto), arkeologi Pirjo Uino.